

5. Posokhova V. (2004). Osoblyvosti zhyttievoho planuvannia Internet-zaleznoi molodi. [Special features of the living plan of the Internet-fallow youth]. *Psykholohichni perspektyvy – Psychological perspectives*, 6, 150–157 [in Ukrainian].
6. Frolova N.V. (2019). Kharakter mizhosobystisnoi vzaємodii internet-zaleznykh pidlitkiv [The nature of interpersonal interaction of Internet-addicted adolescents]. *Naukovyi visnyk KhDU Serii Psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of KSU Series Psychological Sciences*, 4, 145–151.
11. Khmil J.V. (2012). Poniattia «internet-zaleznist» u sotsiohumanitarnykh naukakh ta spetsyfika yoho doslidzhennia v sotsiologii [The concept of “Internet addiction” in the socio-humanitarian sciences and the specifics of its research in sociology]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii sotsiologichna – Bulletin of Lviv University. Sociological series*, 6, 303–310.
12. Burova V.A. (2000). Rezultaty yssledovannia ynternet-zavysymosti srede polzovatelei Runeta. [Results of a study of Internet addiction among Runet users]. *Materyaly ytohovoi nauchnoi konferentsyy studentov y molodykh uchenykh – Materials of the final scientific conference of students and young scientists*. Pp. 253–256. Novosibirsk [in Russian].
13. Ching S. M., Hamidin A., Vasudevan R., Sazlyna M. S., Foo Y. L. (2017). Prevalence and factors associated with internet addiction among medical students-A cross-sectional study in Malaysia. *Med J Malaysia*, 72, 7–8 [in English].
14. Emilio M., Rifat M. (2020). An Interactive Medical Education Curriculum That Leverages Livestreaming on Facebook and YouTube. *Academic Medicine*, 5, 744–750 [in English].
15. Goldberg. I. (1998). Interneta ddition disorder. *Aeps.ulpgc.es*, 179 p. [in English].
16. Net addiction. URL: <http://net.addiction.com/> [in English].
17. Subhaprada C., Kalyani P. (2017). A cross-sectional study on internet addiction among medical students. *Int J CommMedPubHealth*, 4, 670 – 674 [in English].
18. Taha M., Shehzad K., Alamro A., Wadi M. (2019). Internet use and addiction among medical students in Qassim University, Saudi Arabia. *Sultan Qaboos University Medical Journal*, 19, 142–156 [in English].

Стаття надійшла до редакції 01.03.2021.
The article was received 01 March 2021.

УДК 378:37.011.3-051:51]:342.813
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2021-2-11>

ПОКАЗНИКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ

Слободянюк Ганна Анатоліївна,

аспірант кафедри теорії та методики практичної психології

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського

Slobodianiuk.HA@pdpu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-9265-2422>

Статтю присвячено розгляду психологічної підготовки майбутніх учителів математики, а саме визначенню основних показників психологічної компетентності.

Мета статті полягає в розкритті сутності поняття «психологічна компетентність» майбутніх учителів математики, обґрунтуванні її основних показників.

Методи. Для розв'язання поставлених завдань нами були використані такі теоретичні методи дослідження: теоретичний аналіз психолого-педагогічних джерел із досліджуваної проблематики; узагальнення даних щодо визначення поняття «психологічна компетентність»; систематизація даних стосовно основних показників психологічної компетентності майбутніх учителів математики.

Результати. Представлений теоретичний аналіз сучасних підходів до визначення поняття «психологічна компетентність», проаналізовано складові частини психологічної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти на основі професійного стандарту. Виокремлено та розкрито зміст основних показників психологічної компетентності майбутніх учителів математики.

Висновки. У процесі дослідження на основі професійного стандарту було визначено складові компоненти психологічної компетентності вчителя, проаналізовано відповідні знання, уміння та навички. Проведений аналіз дозволив виокремити основні показники психологічної компетентності майбутнього вчителя математики, а саме: процесуально-ситуативний, який, серед іншого, передбачає здатність до саморегуляції емоційних станів під час взаємодії з учнями, колегами та батьками; показник планування та реалізації цілісної взаємодії, який характеризуються, зокрема, здатністю оцінювати психологічні вікові та гендерні особливості учнів, зокрема й під час роботи з дітьми інклюзивної групи; показник психолого-дидактичної компетентності (здатність використовувати психологічні методики, технології та практики для активізації пізнавальної діяльності учнів; здатність до формування на уроках математики теоретичного та творчого мислення учнів тощо).

Ключові слова: психологічна компетентність, професійний стандарт, психологічна підготовка вчителів, компетенція, показник, компетентнісний підхід.

INDICATORS OF PSYCHOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE MATHEMATICS TEACHERS

Slobodianiuk Hanna Anatoliivna,

Postraduate Student at the Department of Theory and Methods of Practical Psychology
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

Slobodianiuk.HA@pdpu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-9265-2422>

The article is devoted to the consideration of psychological training of future mathematics teachers, namely, indicators of psychological competence.

Purpose. The purpose of the article is to reveal the essence of the concept of “psychological competence” of future mathematics teachers and substantiate its main indicators.

Methods. In order to solve the tasks, we used the following theoretical research methods: theoretical analysis of psychological and pedagogical sources on the research issue; generalization of data on the definition of “psychological competence”; systematization of data on the main indicators of psychological competence of future mathematics teachers.

Results. Theoretical analysis of modern approaches to the definition of “psychological competence” is presented, the components of psychological competence of teachers of general secondary education on the basis of professional standard are analyzed. The content of the main indicators of psychological competence of future mathematics teachers is singled out and revealed.

Conclusions. In the course of the research, on the basis of a professional standard, the components of the psychological competence of a teacher were identified and the relevant knowledge, skills and abilities were analyzed. The analysis allowed to identify the main indicators of psychological competence of the future teacher of mathematics, namely: procedural-situational, which includes among others the ability to self-regulate emotional states when interacting with students, colleagues and parents; indicator of planning and implementation of holistic interaction, which is characterized in particular by the ability to assess the psychological age and gender characteristics of students, including when working with children in an inclusive group; indicator of psychological and didactic competence (ability to use psychological techniques, technologies and practices to enhance the cognitive activity of students; ability to form theoretical and creative thinking of students in mathematics lessons, etc.).

Key words: *psychological competence, professional standard, psychological training of teachers, competence, indicator, competence approach.*

Вступ

Професія вчителя належить до професій типу «людина – людина», що передбачає опанування майбутнім учителем не лише вузькопрофесійних навичок, але й психологічну готовність до викликів сучасної школи. У своїй діяльності вчитель має спиратися на психологічні знання для успішної комунікації з учнями та їхніми батьками, оцінки та прогнозування поведінки та здібностей учнів, формування в учнів загальнолюдських цінностей. Підвищення якості професійної освіти вчителя середньої школи в сучасних ЗВО України, базуючись на компетентнісному підході, може бути значно оптимізоване, на нашу думку, завдяки формуванню у фахівця-педагога сучасності його психологічних компетентностей.

Згідно з даними Національного звіту за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 (Національний звіт, 2019), рівень знань з математики серед учнів загальноосвітніх шкіл є досить низьким (37,9%), що може вказувати на неспроможність учителя використовувати відповідні стратегії роботи з учнями через незнання психологічних особливостей учнів, тобто недостатню сформованість психологічної компетентності педагога,

що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Оскільки психологія традиційно вважається провідною дисципліною у професійній підготовці вчителів, практичну психологічну підготовку сучасного вчителя ми визначаємо як одну з основних властивостей педагога, вирішальну передумову практичної ефективності діяльності вчителя.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Аналіз даних міжнародної науково-метричної бази Web of Science засвідчив, що із 2000 по 2019 рр. дослідження проблеми психологічної підготовки майбутніх педагогів є обмеженим та несистемним. Свідченням цього є порівняно незначна кількість публікацій упродовж останніх двадцяти років: станом на кінець 2019 р. нам вдалося віднайти лише 159 джерел, які віднесено Web of Science переважно до категорій організації освітнього процесу та психології (Слободянюк, 2020).

Аналіз змісту цих публікацій засвідчив, що 56 наукових робіт висвітлюють тематику формування необхідних професійних компетенцій із психологічною складовою частиною в майбутніх учителів, а також стосуються їхньої психологічної готовності до професійної

діяльності. Зокрема, у проектуванні навчального плану на базі компетентностей підготовки вчителів математики Тайваню (Prospective Secondary Mathematics Teachers (PSMTs)) емпірично обґрунтовується доцільність раннього введення трирічного модульного курсу «Психологія навчання математики», спрямованого на вироблення у студентів певних психологічних компетенцій (Lin et al., 2018).

Українськими дослідниками також порушено проблему психологічних особливостей підготовки майбутнього вчителя в компетентнісному підході (Перхач; Танана, 2017). С. Танана вказує на загальну тенденцію закладів вищої освіти та системи професійної освіти України спрямовуватися на творчість, інновації, забезпечення навчальних практик, участь у дослідницьких проектах. Підкреслюється важливість компетентнісного підходу у формуванні в майбутніх учителів системи компетенцій у процесі професійної підготовки. Однак далі авторка концентрується на описі закордонних програм психологічного забезпечення компетентнісних диспозицій підготовки вчителів. Загалом, на нашу думку, вітчизняні публікації частіше мають теоретико-методологічний характер, рідко підкріплюються емпіричними викладками.

Мета статті полягає в розкритті сутності поняття «психологічна компетентність» майбутніх учителів математики, обґрунтуванні її основних показників.

Досягнення поставленої мети передбачало розв'язання конкретних завдань, а саме:

- а) теоретичний аналіз сучасних підходів до визначення поняття «психологічна компетентність»;
- б) аналіз психологічної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти на основі професійного стандарту;
- в) виокремлення основних показників психологічної компетентності майбутніх учителів та їх розкриття.

2. Методологія та методи

З метою розв'язання поставлених завдань нами були використані такі теоретичні методи дослідження: теоретичний аналіз психолого-педагогічних джерел із досліджуваної проблематики; узагальнення даних щодо визначення поняття «психологічна компетентність»; систематизація даних стосовно основних показників психологічної компетентності майбутніх учителів математики.

3. Результати та дискусії

Безперечно, психологічна підготовка вчителя є необхідною умовою для реалізації його успішної професійної діяльності. За своєю головною функцією педагогічна діяльність є психологізованою, тобто її основу становить психологічний розвиток учня. Тому для ефективного управління навчальною

діяльністю майбутньому педагогу необхідно знати психологічну сутність вікових новоутворень. Також йому треба добре орієнтуватися в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях та технологіях, уявляти психологічний процес засвоєння знань. Для успішної побудови власної діяльності майбутньому вчителю необхідно мати чітке уявлення щодо професійно важливих якостей педагога, мати навички зрілої комунікації. Водночас важливе місце, на наш погляд, належить психогігієні викладацької праці. Уміння розвивати в собі стресостійкість, відкритість до нового досвіду, психологічну гнучкість виходить на перший план під час психологічної підготовки майбутніх викладачів.

В останні роки в системі вищої освіти України окреслилася тенденція базування на компетентнісному підході (Закон України, 2014), що вимагає від закладів вищої освіти забезпечити випускника необхідними компетенціями.

Отже, серед перелічених вище умов успішної професійної діяльності вважаємо доцільним виокремити опанування психологічної компетенції, що є головною складовою частиною психологічної підготовки майбутнього вчителя. Для наукового обґрунтування вирішення зазначеного завдання, а саме формування психологічної компетентності, варто проаналізувати та диференціювати поняття «компетенція» та «компетентність». Розкриттю сутності цих понять приділяли увагу багато науковців та дослідників. Наприклад, відомі вчені А.В. Хуторський та В.В. Краєвський зазначають, що оскільки в перекладі з латинської мови слово "competentia" означає коло питань, з якими людина добре обізнана, має певний досвід, компетентність у певній галузі трактується як «володіння відповідними знаннями і здібностями, які дозволяють ґрунтовно судити про цю галузь і ефективно діяти в ній» (Краєвський, Хуторської, 2003), тобто компетентність є результатом опанування компетенції.

Дж. Равен визначає компетентність як специфічну здатність, що є необхідною для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії, а компетенції – це мотивовані здатності (Равен, 2001). На думку вченого, існують ще й так звані «вищі компетентності», які передбачають наявність у людини високого рівня ініціативи, здатності організовувати інших людей для досягнення поставлених цілей, готовності оцінювати й аналізувати соціальні наслідки власних дій (Равен, 2002).

З погляду когнітивної психології компетентність розглядається в рамках процесу

набуття когнітивних навичок, який психологи Майкл Познер і Пол Фітс розділили на етапи, виокремили три стадії їхнього розвитку, як-от:

– когнітивна стадія, яка передбачає концентрацію уваги на необхідній інформації та відкриття шляхів для досягнення майстерності;

– асоціативна стадія, на якій використовуються прийоми, що забезпечують швидке розуміння і згадування інформації;

– автономна стадія, коли правильні відповіді стають автоматичними, підвищується рівень швидкості та безпомилкового виконання (Гейвін, 2003).

Отже, у рамках даного підходу компетентність розглядається як «вищий рівень розвитку когнітивних навичок» (Гейвін, 2003: 170).

Зважаючи на велику кількість та розмаїття тлумачень понять «компетентність» та «компетенція», вважаємо доцільним уточнити, що в нашій роботі ми використовуємо розмежування І.О. Зимньої. Компетенція розглядається як норма, стандарт підготовки фахівця в освітньому закладі, а компетентність – як результат та надбання студента (Зимняя, 2006).

Поняття *психологічної* компетентності є предметом вивчення цілої низки вітчизняних та закордонних дослідників. Т.І. Єрмаков стверджує, що психологічна компетентність полягає у здатності індивіда взаємодіяти з людьми в системі міжособистісних відносин, а тому включає вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, визначати особистісні особливості й емоційний стан інших людей, обирати адекватні способи спілкування (Єрмаков, 2002: 200). Згідно з Л.Е. Орбан-Лембрик, психологічна компетентність – це сукупність комунікативних, перцептивних та інтерактивних знань, які дають змогу індивіду орієнтуватись у соціальних ситуаціях, міжособистісних відносинах, ухвалювати правильні рішення (Орбан-Лембрик, 2003: 131). Є.Є. Вахромов розуміє психологічну компетентність як особливий мотиваційний стан – готовність проявляти цілеспрямовану активність на основі отриманих психологічних знань (Вахромов, 2001).

У низці робіт психологічна компетентність розглядається як складова частина професійної компетентності педагога. Н.В. Кузьміна (Кузьміна, 1993) визначає її як один із компонентів педагогічної компетентності серед таких інших компонентів, як: спеціальна компетентність – знання та досвід діяльності в межах навчальної дисципліни та спеціальності, за якою здійснюється підготовка фахівця, знання способів розв'язання творчих завдань; методична компетентність – володіння різними методами навчання, знання

психологічних законів, закономірностей і механізмів засвоєння суб'єктами навчання знань і вмінь у процесі навчання; диференційно-психологічна компетентність – уміння виявляти особистісні якості, визначати й урахувувати емоційний стан суб'єктів навчання, уміння грамотно будувати взаємини; аутопсихологічна компетентність – уміння усвідомлювати мету, сенс, зміст та результати власної діяльності, знання про способи професійного самовдосконалення, уміння бачити причини недоліків у своїй діяльності. Згідно з Т.М. Щербаковою, психологічна компетентність – це інтегральна акмеологічна характеристика вчителя, що дозволяє конструктивно вирішувати завдання професійної діяльності, спілкування і саморозвитку (Щербакова, 2006).

У результаті проведеного аналізу психологічної компетентності викладача І.М. Зарішняк визначає її як динамічну комбінацію «психолого-педагогічних знань, умінь, навичок та професійно важливих індивідуально-психологічних якостей, що визначає здатність успішно провадити науково-педагогічну діяльність» (Зарішняк, 2019: 94). Деяко по-іншому тлумачить це поняття Д.В. Логвінова, яка ототожнює психологічну компетентність із психологічною культурою педагога. На її думку, складовими частинами психологічної компетентності є володіння навичками самостійного аналізу складних життєвих ситуацій, знання власного емоційного напруження, здатність до самовдосконалення, саморозвитку та духовного зростання (Логвінова, 2017).

Варто зазначити, що А.В. Гутко (Гутко, 2011: 1376) до складових частин моделі психологічної компетентності педагога відносить не лише традиційний блок психологічних знань (психологічної грамотності), але й інші блоки: формування «Я-концепції» педагога, активності, саморегуляції (уміння й навички) та професійної самосвідомості. Отже, у психологічній компетентності вчителя середньої школи має місце когнітивний, мотиваційно-ціннісний та поведінково-діяльнісний компоненти. Когнітивний має забезпечити формування наукового психологічного знання, грамотності уявлення про індивідуальний розвиток, засвоєння досвіду та процеси взаємодії суб'єктів освітнього процесу. Мотиваційно-ціннісний опосередковує формування професійно значущих особистісних якостей учителя. Поведінково-діяльнісний компонент учительських компетенцій має презентувати готовність та вміння реалізувати своє знання, досвід у педагогічній діяльності й організації взаємодії.

Отже, відсутність загально визнаної дефініції даного поняття уповільнює процес розроблення і впровадження методів розвитку психологічної компетентності майбутнього вчителя.

Зважаючи на все розмаїття визначень зазначеного поняття, доцільно зауважити, що в нашому дослідженні ми розглядаємо психологічну компетентність як своєрідний інтегральний психологічний (особистісний) інструмент фахівця, що забезпечує ефективність його професійної діяльності.

Мета професійної діяльності вчителя полягає в організації навчання та виховання учнів під час здобуття ними повної загальної освіти шляхом формування в них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, які є необхідними для успішної самореалізації та продовження навчання.

Згідно із професійним стандартом «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2020 р.), психологічна компетентність передбачає здатність визначати й враховувати в освітньому процесі вікові й інші індивідуальні особливості учнів; здатність використовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності; здатність формувати мотивацію учнів, організувати їхню пізнавальну діяльність та здатність формувати спільноту учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною (Наказ № 2736-20 МРЕТСГ України, 2020).

Стосовно знань, що розкривають здатності психологічної компетентності, виокремлено такі *категорії знань*:

- здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові й інші індивідуальні особливості учнів передбачає знання індивідуальних особливостей учнів, як-от вік, інтереси, здібності, можливості, потреби, досвід тощо, їхній вплив на засвоєння навчального матеріалу й успішну соціалізацію;

- здатності використовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності, відповідають знання основних видів самооцінки учнів (завищена, занижена, адекватна) та їхніх проявів;

- знання основних умов формування позитивної самооцінки учнів та знання основних стратегій, що сприяють формуванню позитивної самооцінки учнів;

- щодо знань, які передбачає здатність формувати мотивацію учнів та організувати їхню пізнавальну діяльність, професійний стандарт перелічує знання видів пізнавальної діяльності й основних умов формування мотивації учнів до навчання;

- здатність формувати спільноту учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною, передбачає наявність знань основних стратегій, які спрямовані на посилення взаємодії учнів (створення правил класу, кооперативні форми навчання тощо).

Безперечно, володіння психологічною компетентністю засновано на формуванні певних *умінь та навичок* у майбутніх учителів. Згідно із професійним стандартом, здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові й інші індивідуальні особливості учнів включає такі вміння та навички: планування та здійснення освітнього процесу з урахуванням вікових та інших особливостей учнів; складання індивідуальної програми розвитку та/або індивідуального плану учня (за потреби). Здатність використовувати стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, я-ідентичності, включає вміння визначати прояви завищеної чи заниженої самооцінки учнів із метою її коригування; вміння створювати умови формування позитивної самооцінки учнів та навички використання основних стратегій роботи з учнями, що сприяють формуванню їхньої позитивної самооцінки. Здатність формувати мотивацію учнів, організувати їхню пізнавальну діяльність включає вміння застосовувати методи роботи, навчальні матеріали та завдання для розвитку пізнавальної діяльності учнів, створювати умови формування мотивації учнів до навчання. І, нарешті, здатність формувати спільноту учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною, характеризується наявністю вміння використовувати стратегії, що заохочують учнів до ефективної взаємодії.

Під час нашого дослідження було виокремлено три показники психологічної компетентності майбутнього вчителя математики, а саме:

- процесуально-ситуативний показник;
- показник планування та реалізації цілісної взаємодії;
- показник психолого-дидактичної компетентності.

Перший показник – *процесуально-ситуативний* – передбачає здатність майбутнього вчителя математики:

- 1) оцінювати загальний психолого-емоційний стан учнів, враховувати його у своїй діяльності;

- 2) давати основи психологічної характеристики учнів, враховувати це у своїй діяльності;

- 3) коригувати та нівелювати конфлікти між учнями;

- 4) створювати емоційно комфортні відносини в педагогічному колективі закладу школи;

- 5) до саморегуляції емоційних станів під час взаємодії з учнями, колегами та батьками.

Другий показник – *показник планування та реалізації цілісної взаємодії* – характеризується здатністю:

- 1) оцінювати психологічні взаємини у класному колективі, враховувати їх у своїй діяльності;

2) оцінювати психологічні вікові та ґендерні особливості учнів, зокрема і під час роботи з дітьми інклюзивної групи;

3) виходячи із психологічних особливостей сприйняття батьків, вступати з ними в контакт та розкривати альтернативні шляхи вирішення проблем, які виникають у їхніх дітей;

4) надавати загальнопсихологічну характеристику класу.

Третій показник – *показник психолого-дидактичної компетентності* – передбачає здатність майбутнього вчителя математики:

1) використовувати психологічні методики, технології та практики для активізації пізнавальної діяльності учнів;

2) використовувати психологічні знання в підготовці навчальних завдань для їх вирішення у класному колективі;

3) до пошуку, аналізу та поповнення знань із психології в галузі освітньої діяльності;

4) до формування на уроках математики теоретичного та творчого мислення учнів;

5) бути не розпорядником учнівського колективу, а організатором спільної діяльності;

6) розуміти та використовувати психологічну термінологію, яка стосується психологіч-

них властивостей, процесів, емоційних станів та особистісних якостей тощо.

Висновки

Отже, нові виклики сучасного суспільства висувають нові вимоги до психологічної компетентності майбутніх учителів математики. Незважаючи на те, що сутність психологічної компетентності розкрито цілою низкою авторів, відсутність загальноновизнаної дефініції даного поняття уповільнює процес розроблення і впровадження методів розвитку психологічної компетентності майбутнього вчителя. У процесі дослідження на основі професійного стандарту було визначено складові компоненти психологічної компетентності вчителя, проаналізовано відповідні знання, уміння та навички. Проведений аналіз дозволив виокремити основні показники психологічної компетентності майбутнього вчителя математики, а саме: процесуально-ситуативний, показник планування та реалізації цілісної взаємодії, показник психолого-дидактичної компетентності.

Перспективу подальшого дослідження становить проведення діагностики рівня опанування психологічної компетенції майбутніх учителів математики в закладах вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вахромов Е.Е. Вершины жизни и пути их достижения. *Прикладная психология и психоанализ*. 2001. № 4. С. 18–23.
2. Гейвін Х. Когнітивна психологія. Санкт-Петербург : Пітер, 2003. 272 с.
3. Гутко А.В. Психологическая компетентность в структуре профессиональной подготовки будущего педагога. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. 2011. № 13 (2–6). С. 1375–1377.
4. Єрмаков Т.І. Індивідуальне розуміння концепту «Я» як ключова компетентність особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2002. Вип. 6 (9). С. 200–207.
5. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 20.02.2021).
6. Зарішак І.М. Складові психологічної компетентності викладача. Досягнення сучасної психологічної науки та практики : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених з міжнародною участю. Вінниця, 2019. С. 91–96.
7. Краевский В.В., Хуторской А.В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах. *Педагогика*. 2003. № 2. С. 3–10.
8. Кузьмина Н.В. Профессионализм педагогической деятельности. Санкт-Петербург : СПбГУ, 1993. 63 с.
9. Логвінова Д.В. Гендерна обізнаність як один із факторів психологічної компетентності вчителя. *Психологічна культура вчителя в контексті викликів сучасності* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Тернопіль, 2017. С. 164–166.
10. Про затвердження професійного стандарту за професіями «вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «вчитель закладу загальної середньої освіти», «вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : наказ № 2736–20 МРЕТСТГ України від 23 грудня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 20.02.2021).
11. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт. : М. Мазорчук та ін. ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с.
12. Орбан-Лембрик Л.Е. Комунікативний простір міжособистісних відносин. *Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки*. 2003. Вип. 4. С. 130–136.
13. Перхач Л.П. Психологічна підготовка майбутнього вчителя у контексті компетентнісного підходу. URL: http://brodyuk.at.ua/navch-met/poch/dop/psikhologichna_pidgotovka_majbutnogo_vchitelja_u_k.pdf (дата звернення: 20.02.2021).
14. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление развития и реализации. Москва : Академия, 2002. 412 с.
15. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы. Москва, 2001. 142 с.
16. Слободянюк Г.А. До проблеми психологічної підготовки майбутніх учителів. *Наука і освіта*. 2020. № 1. С. 29–33.

17. Щербакова Т.Н. Психологическая компетентность учителя : акмеологический анализ : автореф. дис. ... докт. психол. наук : 19.00.13. Ростов-на-Дону, 2006. 41 с.
18. Lin F.L., Yang K.L., Chang Y.P. Designing a Competence-Based Entry Course for Prospective Secondary Mathematics Teachers. *Educating prospective secondary mathematics teachers: knowledge, identity, and pedagogical practices*. 2018. In ser. ICME-13 Monographs. P. 189–203. DOI: 10.1007/978-3-319-91059-8_11 (дата звернення: 20.02.2021).
19. Tanana S.M. Psychological peculiarities of the development of professional competences in future teachers of higher school in the process of professional preparation. *Psycholinguistics*. 2017. Vol. 21. Issue 1. P. 161–170.

REFERENCES:

1. Vahromov, E.E. (2001). Vershiny zhizni i puti ih dostizheniya [Peaks of life and ways to achieve them]. *Prikladnaya psihologiya i psihoanaliz – Applied Psychology and Psychoanalysis*, 4, 18–23 [in Russian].
2. Heivin, Kh. (2003). Kohnityvna psykholohiia [Cognitive Psychology]. SpB: Piter [in Ukrainian].
3. Gutko, A.V. (2011). Psihologicheskaya kompetentnost' v strukture professional'noj podgotovki budushchego pedagoga [Psychological competence in the structure of professional training of a future teacher]. *Izvestiya Samarskogo nauchnogo centra Rossijskoj akademii nauk – Bulletin of the Samara Scientific Center of the Russian Academy of Sciences*, 13 (2–6), 1375–1377.
4. Yermakov, T.I. (2002). Indyvidualne rozuminnia kontseptu “ia” yak kliuchova kompetentnist osobystosti v umovakh suchasnoho informatsiinoho suspilstva [Individual understanding of the concept of “I” as a key competence of the individual in today’s information society]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii – Scientific studies in social and political psychology*, 6 (9), 200–207 [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy “Pro vyshchu osvitu” [The Law of Ukraine “On the higher education”]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].
6. Zarishchak, I.M. (2019). Skladovi psykholohichnoi kompetentnosti vykladacha [Constituents of psychological competence of a teacher]. *Dosiahnennia suchasnoi psykholohichnoi nauky ta praktyky – Achievements of modern psychological science and practice: Proceedings from the Ukrainian Scientific and Practical Conference of scientists, PhD students and young researchers with international participation*, (pp. 91–96). Vinnytsia [in Ukrainian].
7. Kraevskij, V.V., & Hutorskoj, A.V. (2003). Predmetnoe i obshchepredmetnoe v obrazovatel'nyh standartah [Subject and general subject in educational standards]. *Pedagogika – Pedagogy*, 2, 3–10 [in Russian].
8. Kuz'mina, N.V. (1993). *Professionalizm pedagogicheskoy deyatel'nosti [Professionalism of teaching activities]*. SPb : SPbGu [in Russian].
9. Lohvinova, D.V. (2017). Henderna obiznanist yak odyn iz faktoriv psykholohichnoi kompetentnosti vchytelia [Gender awareness as one of the factors of psychological competence of a teacher]. *Psykholohichna kultura vchytelia v konteksti vyklykiv suchasnosti – Psychological culture of a teacher in the context of modern challenges: Proceedings of the Ukrainian Scientific and Practical Conference with international participation*, (pp. 164–166). Ternopil [in Ukrainian].
10. Nakaz № 2736–20 MRETSH Ukrainy vid 23.12.2020 «Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu za profesiinyi “Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity”, “Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity”, “Vchytel z pochatkovoї osvity (z diplomom molodshoho spetsialista)” [Order № 2736–20 of MRETSG of Ukraine of 23.12.2020 “On approval of the professional standard for the professions “Primary school teacher of general secondary education”, “Teacher of general secondary education”, “Primary education teacher (with a diploma of junior specialist)” (n.d.) zakon.rada.gov.ua. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> [in Ukrainian].
11. Mazorchuk, M., Vakulenko, T., Tereshchenko, V., Bychko, H., Shumova, K., Rakov, S., & Horokh, V. (2019). *Natsionalnyi zvit za rezultaty mizhnarodnoho doslidzhennia yakosti osvity PISA-2018 [National report on the results of the international survey on the quality of education PISA-2018]*. Kyiv [in Ukrainian].
12. Orban-Lembryk, L.E. (2003). Komunikatyvnyi prostir mizhosobystisnykh vidnosyn [Communicative space of interpersonal relations]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Filosofski i psykholohichni nauky – Bulletin of the Precarpathian University. Philosophical and psychological sciences*, 4, 130–136 [in Ukrainian].
13. Perkhach, L.P. Psykholohichna pidgotovka maibutnoho vchytelia u konteksti kompetentnisnoho pidkhodu [Psychological training of the future teacher in the context of competency approach]. URL: http://brodypk.at.ua/navch-met/poch/dop/psikhologichna_pidgotovka_majbutnogo_vchytelja_u_k.pdf [in Ukrainian].
14. Raven, Dzh. (2002). Kompetentnost v sovremennom obshchestve. Vyavlenie razvitiia i realizatsii [Competence in a modern society. Detection of a development and realization]. Moscow : Academy [in Russian].
15. Raven, Dzh. (2001). Pedagogicheskoe testirovanie: Problemy, zabluzhdeniya, perspektivy [Pedagogical Testing: Problems, Misconceptions, Perspectives]. Moscow : Kogito-Tsentr [in Russian].
16. Slobodianiuk, H. (2020). Do problemy psykholohichnoi pidgotovky maibutnykh vchyteliv [To the problem of psychological training of future teachers]. *Nauka i osvita – Science and Education*, 1, 29–33 [in Ukrainian].
17. Shcherbakova, T.M. (2006). Psihologicheskaya kompetentnost' uchitelya: akmeologicheskij analiz [Psychological competence of a teacher: acmeological analysis]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Rostov-on-Don [in Russian].
18. Lin F.L., Yang K.L., Chang Y.P. (2018) Designing a Competence-Based Entry Course for Prospective Secondary Mathematics Teachers. *Educating prospective secondary mathematics teachers: knowledge, identity, and pedagogical practices*. in ser. ICME-13 Monographs. P. 189–203. DOI: 10.1007/978-3-319-91059-8_11
19. Tanana S.M. (2017) Psychological peculiarities of the development of professional competences in future teachers of higher school in the process of professional preparation. *Psycholinguistics*. 2017. Vol. 21. Issue 1. P. 161–170.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2021.
The article was received 1 March 2021.